

ROZHOVOR s islamológom: Blízky východ sa mení, ale nie tak, ako by si želal Netanjahu

- CZ24 News | 4. března 2024

SLOVENSKO / IZRAEL / PALESTINA: BRATISLAVA - Attila Kovács, islamológ a odborník na Blízky východ v súvislosti s aktuálnym konfliktom v Pásme Gazy vysvetľuje mocenské a ekonomické záujmy bezprostredných susedov Izraela aj svetových mocností.

7. októbra 2023 spustilo radikálne militantné hnutie Hamas rozsiahle raketové útoky na Izrael z Pásmu Gazy, pričom ozbrojenci prenikli na izraelské územie a zabili vyše 1100 ľudí, prevažne izraelských civilistov. Vojenská odvetá Izraela si podľa údajov Hamasu vyžiadala životy najmenej 29 300 ľudí, prevažne civilistov a vyše 68 000 zranených. Kým spočiatku mnohí masívnu obranu Izraela obhajovali, v posledných týždňoch ju čoraz viac významných diplomatov označilo za prehnanú a neludskú.

S Attilom Kováčsom z Katedry porovnávajúcej religionistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského sme sa rozprávali v 134. deň vojny v Páse Gazy. Začal sa slubne, Spojené štáty oznámili, že spolu s Egyptom a Katarom vyjednali s Izraelom základné body šesťtýždňového prímeria, ale ešte neboli známe jeho detaily. Na jeho konci zomrel Aaron Bushnell, pilot amerického letectva v aktívnej službe, ktorý sa na protest proti tejto vojne podpálil pred izraelským veľvyslanectvom vo Washingtone so slovami „*už sa nebudem podieľať na genocíde.*“

Popri avízovanej dohode izraelský premiér Netanjahu vyhlásil, že bez ohľadu na ňu, uskutoční útok na mesto Rafah na juhu Gazy, poslednú baštu Hamasu, ale aj útočisko 1,7 miliónov ľudí. A to napriek výzvam OSN, mnohých humanitárnych organizácií, krajín a dokonca aj časti Izraelčanov. Slúbil však, že pred tým poskytne bezpečný prechod pre civilistov.

Budem vám klásť otázky ako človek, ktorý sleduje správy o aktuálnom palestínsko-izraelskom konflikte, ale nerozumie všetkým súvislostiam. Izraelský premiér Netanjahu vidí v dobytí mesta Rafah konečné víťazstvo nad Hamasom. Čo si o tom myslíte?

- Myslím si, že takéto víťazstvo je len ilúzia. Je nemožné úplne zničiť Hamas, lebo predstavuje skôr myšlienku palestínskeho odboja za nezávislosť než konkrétnych ľudí. Desaťročia konfliktov medzi týmto hnutím a Izraelom ukazujú, že zabitie vodcov Hamasu má žiaľ opačný efekt v podobe nových ešte radikálnejších veliteľov. Myslím si, že Netanjahu si to uvedomuje, ale ak by v tomto smere ustúpil, stratil by svojich spojencov z krajnej pravice. Netanjahu totiž rieši najmä otázku svojho politického prežitia. Kým trvá vojna, bude premiér. No zrejme hneď ako skončí, bude odvolaný a stíhaný za korupčné škandály, ktorým čelil a ktoré môže vďaka tejto bezpečnostnej situácii obchádzať. Takže z jeho perspektívy je vojna jediné východisko, vlastne nielen politické, ale aj osobné.

Existuje domnienka, že k októbrového útoku Hamasu na Izrael došlo pre takzvané Abrahámovské dohody, ktoré inicioval exprezident USA Donald Trump. Vďaka nim Saudská Arábia, Spojené arabské emiráty, Bahrajn, Maroko a Sudán uznali zvrchovanosť Izraela výmenou za diplomatické a ekonomické ústupky. Saudi sa chystali investovať do izraelskej ekonomiky výmenou za vojenskú ochranu a zbrane od USA, aby sa mohli posilniť voči Iránu. Navodzovalo to dojem, že USA sa vzdali snahu o mier medzi Palestínčanmi a Izraelcami. Je táto optika správna?

- Samozrejme, že Palestínčania vnímajú Abrahámovské dohody ako zradu. Navyše, zhruba dva týždne pred útokom Hamasu na Izrael, Netanjahu na valnom zhromaždení OSN pózoval s mapou Blízkeho východu, na ktorej bol Izrael vyznačený ako jednoliate územie. Zahrňal Gazu aj západný breh Jordánu (*tieto územia spolu s východným Jeruzalemom sa mali podľa dohody z Osla z roku 1993 stať súčasťou budúceho palestínskeho štátu – pozn.red.*) Netanjahu to nazval Nový Blízky východ, čo bolo voči Palestínčanom veľmi surové.

Benjamin Netanjahu. (Zdroj: TASR/Michal Svítok)

Prečo si to dovoľil?

- V zásade ide o to, že medzičasom nadviazali diplomatické vzťahy dve znepriatelené krajiny, Irán a Saudská Arábia. A to vďaka diplomacii Číňanov, ktorí doposiaľ na Blízkom východe nevystupovali. Mnohí teraz hovoria, že Saudi si musia vybrať medzi USA a Čínou. Možno by sa im viac hodila podpora zo strany Číny, lebo nikto by na nich už viac nevyťahoval ľudské práva a podobné princípy demokratickej spoločnosti. Saudská Arábia a ďalšie krajiny tejto dohody sú absolútne autokratické. Treba však dodať že Abrahámovské dohody Saudi nevnímali ako normalizáciu vzťahov s Izraelom ale ako mierovú dohodu s Izraelom. Po týchto udalostiach sa však žiadny arabský režim nemôže tváriť, že s Izraelom je všetko v poriadku.

Aký záujem má Čína na Blízkom východe?

- Irán má veľké nerastné bohatstvo, ale nemá kapitál. Saudi ho majú a majú aj ropu. Ak by Saudi finančne investovali do Iránu, prinieslo by to profit oboj stranám. A napokon aj Číne, ktorá si s

oboma krajinami vytvorila ekonomické partnerstvo a záleží jej na tom, aby sa navzájom nezlikvidovali. Saudi sa totiž predtým vyhrážali, že zrovnajú Irán so zemou. Takže z týchto troch krajín by sa mohli stať ideálni spojenci. Ale pre USA a Izrael to je najhorší scenár, ktorý môže nastať.

Pretože Spojené štáty už roky strácajú svoj vojenský aj ekonomický vplyv na Blízkom východe? A toto spojenie by ich, a tým pádom aj Izrael, ktorý USA výrazne podporujú, oslabilo?

- Je to zložitejšie. Pred týmto konfliktom s Hamasom nevnímal Netanjahu nevnímal ako najväčších nepriateľov Palestínčanov, vlastne ich ignoroval. Jeho najväčší nepriateľ bol Irán a bolo to vzájomné.

Pritom kedysi mali dobré diplomatické aj obchodné vzťahy. Zmenil to až príchod Chomejního, ktorý v predtým prozápadne orientovanom Iráne nastolil radikálny islamistický režim.

- Nepriateľstvo Iránu a Izraela vzniklo ako súčasť populistickej politickej stratégie. Tá sa stavia najprv na niečom, čo ľudí spája, napríklad na etnickej alebo náboženskej príslušnosti. Ale pretože tí ľudia sa stále od seba dosť líšia, musia nájsť spoločného nepriateľa. Ideálne takého, ktorý nie je príliš konkrétny a ani sa v skutočnosti nedá zlikvidovať. V tomto smere sú Izrael a Irán ideálnymi nepriateľmi - nemajú spoločnú hranicu a nikdy neboli vo vzájomnom vojnovom stave, ale obojsmerné nepriateľstvo sa im hodí do politickej rétoriky.

Donald Trump a Joe Biden (Zdroj: SITA/AP/Alex Brandon/Evan Vucci)

Irán však finančne a vojensky podporuje Hamas. A tiež ďalších militamtov, Hizballáh a Huítov, ktorí na podporu Palestínčanov rozpútali isté nepokoje.

- Prvý dojem bol, že Irán nie je proti, ale nie je ani nadšený. Politickí predstavitelia však popreli, že by o plánovanom útoku Hamasu vedeli. Nie sú hlúpi, aby sa púšťali do vojny s Izraelom, alebo Spojenými štátmi, vedia, že by ju prehrali. Ani Hamas nemal v pláne dobytie Izraela, veď mu musí byť jasné, že so svojimi 15-tisíc bojovníkmi voči izraelskej armáde nemá šancu. Chcel na seba len znovu upozorniť, pretože medzinárodná politika ignorovala palestínsku stranu - najmä Gazu a najmä Hamas.

Hamasu zrejme tiež išlo o významnú výmenu rukojemníkov. Keď v roku 2006 uniesol izraelského tankistu Gilada Šalita, po piatich rokoch ho vymenil za skoro tisíc palestínskych zajatcov. Izrael totiž považuje za svoju povinnosť priviesť domov všetkých Izraelčanov, ktorí bránili vlast, vrátane tých mŕtvych.

Hamas však neodhadol Netanjahua, ktorému teraz zjavne na svojich krajanoch nezáleží. Prekvapil tým nielen túto militantnú organizáciu a rodiny rukojemníkov, ale aj izraelskú spoločnosť, ktorá takýto postoj vlády ešte nikdy nezažila.

Druhá vec je, že už aj viacerí mladí Izraelčania odmietli v rámci tohto konfliktu nastúpiť do vojenskej služby. To je v Izraeli, kde je vojenská služba povinná a jej odmietnutie človeka diskriminuje na celý život, niečo nevídané. Bolo to od nich veľmi odvážne. Aj to ukazuje, že izraelská spoločnosť je veľmi rozpoltená. Netanjahua doma nemajú radi, podporuje ho len okolo 15 percent obyvateľov. Ale pokiaľ ide o vojnu, dve tretiny Izraelčanov s ňou súhlasia. A nemožno sa im čudovať.

Prečo?

- Pretože vyrastali v spoločnosti, ktorá má neustále na očiach konflikt a za jeho jediné správne riešenie považuje to vojenské. Tí z mála, ktorí vystúpia proti väčšine, sú označení za zradcov. Skrátka, Izraelčania nepoznajú nič iné a nie je to ich vina. Zároveň si myslím, že to musia vyriešiť. No najprv treba skončiť vojnu. Lenže práve to súčasná izraelská vláda odmieta, takže je to ako začarovaný kruh. Reálne sa nedá takto pokračovať do nekonečna. Sú také predpoklady, že Netanjahu čaká, kým bude Trump zvolený znovu prezidentom.

Zobraziť galériu (4)

Muž drží telo svojej dcéry, ktorá zahynula pri izraelskom bombardovaní pásma Gazy, v nemocničnej márnici v Rafahu v stredu 21. februára 2024. (Zdroj: SITA/AP Photo/Fatima Shbair)

Momentálne sa zdá celkom reálne, že by sa v nadchádzajúcich novembrových voľbách mohol opäť stal prezidentom USA. Itamar Ben-Gvir, izraelský minister národnej bezpečnosti, nedávno v rozhovore pre The Wall Street Journal povedal, že ak by bol prezidentom USA Trump, bolo by to pre Izrael lepšie, lebo „Biden je zaneprázdnený poskytovaním humanitárnej pomoci a paliva do Gazy, ktoré idú Hamasu.“ Čo by to v skutočnosti mohlo znamenať pre Izrael?

- Ben Gvir mimochodom zastáva ideológiu, ktorá bola v Izraeli v 80-tych rokoch minulého storočia zakázaná ako fašistická. A čo sa týka Trumpa, naozaj to tak vyzerá, že voľby vyhrá a to aj vďaka arabským a muslimským voličom v Spojených štátoch. Biden, ktorého v predchádzajúcich voľbách masívne podporili, ich svojim postojom voči tomuto konfliktu veľmi sklamal a teraz ho de facto kompletne opúšťajú. Síce hovorí o vojenskom zásahu Izraela v Gaze ako o prehnanom a aj o nutnosti dvojštátneho riešenia pre Palestínčanov a Izraelčanov, ale zároveň Izrael vojensky podporuje. No a čo sa týka Trumpa, je jasné, že nebude voči Izraelu kritický. Spojené štáty však nie sú jediná veľmoc v tomto svete. Uvidíme čo vymyslia Číňania, podobne ako Trump, aj oni sú nevyspateľní.

Na vyjednávaní s Izraelom o dočasnom prímerí v Gaze majú okrem USA podiel aj Egypt a Katar. Kto z nich má v rukách najsilnejšie karty?

- Veľmi dôležitú úlohu zohráva Katar. Je síce malý, ale má najväčší hrubý domáci produkt na svete.

A posledné roky dodáva viac ropy na východ ako do USA...

- To je jedna vec. V tomto smere je dôležité najmä to, že Katar investoval do médií ako al-Džazíra a do kultúrnej diplomacie. Katar nerozširuje svoj vplyv len cez biznis - ako Spojené arabské emiráty a do veľkej miery aj Saudská Arábia - ale aj do diplomacie. Predstavitelia Kataru vedú rozhovory so všetkými, kedysi s Talibanom, dnes s Hamasom (*Katar spolu s Egyptom sprostredkovali aj vlaňajšie novembrové prímerie v Pásme Gazya prepustenie 105 rukojemníkov Hamasu - pozn.red.*). Dokonca niektorí vplyvní členovia Hamasu žijú v Katari, kde je zároveň najväčšia americká vojenská základňa na Blízkom východe. Katar nemá veľkú armádu, ale diplomaticky je veľmi vplyvný. Vidí sa ako most medzi Západom a Globálnym juhom, čo je pomerne zaujímavá pozícia.

Ako významný hráč je v tomto smere Egypt?

- Pod vedením prezidenta Sísího už Egypt nie je tou silnou blízkovýchodnou krajinou akou bol kedysi. Má veľké ekonomické problémy a politicky je na tom horšie ako za Mubaraka. Regionálne najsilnejší hráči sú Saudská Arábia, Irán a Turecko - sú to veľké krajiny s najväčšími armádami v tej oblasti. Lokálnych hráčov posilnil aj odchod Američanov z Iraku za Obamu. Tým, že dostali väčšiu samostatnosť, vznikajú nové spojenectvá aj nepriateľstvá. Blízky východ sa mení, ale nie tak ako by si želal Netanjahu.

Tieto veľké krajiny Blízkeho východu však majú dosť vlastných problémov, nemám pocit, že by mohli Izrael ohroziť.

- Tiež si to myslím. Vojensky ho žiadna z nich nemôže poraziť. Izraelské záujmy, tak ako ich prezentuje Netanjahu, by bolo možné obmedziť jedine zvnútra, prostredníctvom izraelského ľudu, ktorý nespokojnosť už do nejakej miery dáva najavo. Obrazne povedané, tou najnebezpečnejšou zbraňou, pokiaľ ide o izraelskú krajinu pravicu a vlastne aj islamistických radikálov a Palestínčanov na druhej strane, je diplomacia. Ak bude úspešná, môže priniesť úľavu obom národom, Izraelčanom aj Palestínčanom.

[ZDROJ](#)